

УДК 929:94 (477) «1955/1980» О. Мосіюк
DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.04>

ЛУЦЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ О. МОСІЮКА

Сорокін Андрій,

*аспірант кафедри міжнародних відносин і суспільних наук
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Стаття присвячена висвітленню луцького періоду життя О. Мосіюка, відомого як політичний діяч межі 1980–1990-х рр., зокрема як член Народного Руху України та заступник голови Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання. З'ясовано, що нині сторінки біографії О. Мосіюка до початку його публічної політичної діяльності напр. 1980-х рр. не знайшли висвітлення в історіографії. Виявлено, що луцький період життя О. Мосіюка пов'язаний із дитячим, шкільним, студентським та трудовим етапами його біографії, загалом охоплюючи 1955–1980 рр. і завершуючись разом зі вступом до аспірантури Інституту фізики АН УРСР. З'ясовано, що О. Мосіюк народився і зростав у родині Миколи Марковича і Тамари Миронівни Мосіюків, що були представниками української інтелігенції відповідно із Волинської та Дніпропетровської областей. Досліджено особливості дитячих років О. Мосіюка і зроблено висновок про важливу роль у становленні його світогляду читання низки творів української та зарубіжної художньої літератури, відзначення в родинному колі українських свят, споглядання історичної спадщини м. Луцька, а також приховуваної опозиційності батька. Виявлено, що в шкільні роки О. Мосіюк поєднував навчальну та спортивну активність, захоплюючись як вивченням фізики, так і спортивними заняттями, беручи участь у шкільних предметних олімпіадах та спортивних змаганнях. Великі успіхи в опануванні фізики і математики зумовили нонконформізм О. Мосіюка, що поглибився в студентські роки і проявлявся як безпосередньо в процесі навчання, так і у світогляді та дозвіллі. Останніми віхами луцького періоду життя О. Мосіюка стали викладання фізики в середній школі № 19 м. Луцька та робота інженером у Луцькому державному педагогічному інституті. Таким чином, луцький період життя О. Мосіюка, охопивши перші 25 років його життя, сприяв закладанню фундаменту його наукової кар'єри як фізика та його політичних поглядів, втілених у його подальшій громадсько-політичній діяльності. Актуальним напрямом майбутніх досліджень є вивчення дитячих та юнацьких років інших сучасних українських політичних діячів, що народилися і зростали у Волинській області, проте стали відомими за її межами.

Ключові слова: О. Мосіюк, біографія, період життя, етап, Луцьк, світогляд, навчання, спорт, фізика.

Sorokin Andrii. The Lutsk period of life of O. Mosiiuk

The article is dedicated to coverage of the Lutsk period of life of O. Mosiiuk, known as a politician at the end of 1980s and at the beginning of 1990s, including as a member of Rukh and a deputy head of the Kyiv City Council of the 1st (21st) convocation. It's revealed that nowadays the pages of O. Mosiiuk's biography until the beginning of his public political activities at the end of 1980s hasn't been covered in historiography. It's discovered that the Lutsk period of life of O. Mosiiuk is linked to some phases of his biography and includes childhood, studying at school, studying at university and working, in general covering the time from 1955 to 1980 and ending with entering the graduate school of the Institute of Physics of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. It's covered that O. Mosiiuk was born and grew up in the family of Mykola Markovych and Tamara Myronivna Mosiiuk, which were members of Ukrainian intellectuals respectively from Volyn and Dnipropetrovsk oblasts. The childhood of O. Mosiiuk was researched and it was concluded that reading of some works of Ukrainian and foreign fiction, celebrating Ukrainian holidays with his family, contemplation of Lutsk historical heritage and clandestine oppositional activities of his father impacted his worldview. It's investigated that when studying at school O. Mosiiuk combined studies and sports activities, being interested in both studying Physics and doing athletic pursuits, participating in school academic olympiads and athletic competitions. Making a lot of progress in studying Physics and Math contributed to O. Mosiiuk's nonconformism which was strengthen when being a student and manifested in his studying, worldview and leisure. The last milestones of the Lutsk period of life of O. Mosiiuk were his teaching Physics in the Lutsk secondary school No. 19 and working as an engineer in the Lutsk State Pedagogical Institute. Thus, the Lutsk period of life of O. Mosiiuk, having embraced the first 25 years of his life, facilitated the background of his scientific career as a physicist and his political views, embodied in his further socio-political activities. One of topical areas for future researches is discovering of child and young ages of the other Ukrainian political figures born and grew up in Volyn Oblast but became famous out of its borders.

Key words: O. Mosiiuk, biography, the period of life, a phase, Lutsk, a worldview, studies, sports, physics.

Постановка проблеми. В умовах наближення 30-ї річниці незалежності України [1] актуальності набуває дослідження біографій учасників її здобуття на зламі 1980–1990-х рр., народжених у Волинській області. Одним із них є О. Мосіюк [2, с. 257], що починаючи з І з'їзду Народного Руху України брав участь у діяльності останнього [3, с. 67], з 4 квітня 1990 р. був депутатом Київської

міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання [4, с. 29, 36], з 15 травня 1990 р. по 3 вересня 1991 р. – заступником [4, с. 29–30] та з 3 вересня 1991 р. по 3 березня 1992 р. – в. о. голови [4, с. 30] означеної Ради. Дослідження його біографії загалом та окремих періодів життя має сприяти поглибленню розуміння передумов і значення діяльності політичних осіб, які народилися і зростали у Волинській області, проте на зламі 1980–1990-х рр. були залучені до політичних та державотворчих процесів за її межами, що може доповнити і розширити висновки наявних досліджень з історії окремих постатей волинського дисидентства [5] та волинського дисидентського руху 1960–1980-х рр. як явища [6; 7], історії волинських регіональних [8] та локальних [9] осередків громадсько-політичних організацій межі 1980–1990-х рр., історії місцевого самоврядування Волинської області [10; 11; 12] та політичних процесів на її території [13].

Аналіз останніх публікацій. Історіографічний стан дослідження біографії О. Мосіюка характеризується фрагментарністю. Увага дослідників зосереджувалася на його означеній вище громадсько-політичній діяльності. Так, він згадується як активний учасник Народного Руху України у праці Г. Гончарука [3, с. 67, 300]. У монографії О. Бойка з історії перебудови в Україні О. Мосіюка згадано як учасника ухвалення рішення президії Київміськради, що стосувалося студентів-голодувальників під час подій Революції на граніті [14, с. 216]. У працях з історії самоврядування м. Києва присутні згадки про О. Мосіюка як про заступника голови Київміськради I (XXI) скликання [4, с. 29–30; 15, с. 188], а також про його участь у подіях серпня 1991 р. як лідера Демократичного блоку означеної Ради [15, с. 191]. Діяльність О. Мосіюка як посадової особи означеної Ради також відображена у джерелознавчих розвідках автора цієї статті, в яких за документами Київміськради I (XXI) скликання фіксується участь О. Мосіюка у прийнятті та втіленні її рішень, пов'язаних зі ставленням до подій січня 1991 р. в Литві і зміцненням українсько-литовських зв'язків на рівні м. Києва та Вільнюса [16, с. 135], особливостями діяльності столичної Ради в умовах серпневого путчу [17, с. 137], спробами відновлення історичного герба м. Києва [18] та взаємодією із єврейською діаспорою в Україні [19]. Поряд з означеним не можна не помітити, що в наукових та науково-популярних працях досі практично не розкрито сторінки біографії О. Мосіюка до початку його активної громадсько-політичної діяльності, зокрема особливості луцького періоду життя, про який подані короткі відомості в одному з інтерв'ю [20, с. 257–278] І. Салія з колишніми представниками київської міської влади [21, с. 457–458], що вичерпуються згадками про народження О. Мосіюка 20 квітня 1955 р. в Луцьку, закінчення Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки, початок трудової діяльності в 1978 р. як вчителя фізики в одній із волинських шкіл та працю інженером у тому ж інституті [20, с. 257]. Назване свідчить про необхідність поглиблення дослідження періоду життя О. Мосіюка від народження до закінчення проживання в м. Луцьку.

Мета статті. Метою статті є висвітлення луцького періоду життя О. Мосіюка, в межах реалізації означеної мети необхідно з'ясувати тривалість та хронологічні межі періоду, з'ясувати основні етапи та охарактеризувати їхні особливості. Джерелом для реконструкції означеного періоду життя О. Мосіюка слугують його видані і презентовані 2018 р. спогади із назвою «День прапора» [22]. Попри основну спрямованість спогадів на висвітлення діяльності Київміськради I (XXI) скликання «читачам пропонується розповідь-дослідження з елементами публіцистики та оцінок через призму майже трьох десятиліть української історії про події, які відбувались у Києві за участі депутатів першої в історії міста демократично обраної Київради» [23, с. 11], вони містять відомості і про попередні часи [23, с. 18–54], про що пише сам О. Мосіюк: «Глава перша «Моя історія» – це короткий опис життєвого шляху, обставин життя, подій та людей, які в тій чи іншій мірі впливали на формування моєї особистості та світобачення» [23, с. 14], що можуть відображати і досліджуваний період життя.

Виклад основного матеріалу. Вказівка на тривалість досліджуваного періоду міститься в одному із фрагментів спогадів О. Мосіюка: «<...> мені виповнилося 25 років, і я став аспірантом Інституту фізики АН України» [23, с. 28], тобто означений період нараховує 25 років. Верхньою ж хронологічною межею означеного періоду слугує 1980 рік, числове значення якого є сумою дати народження [20, с. 257] та згаданого віку вступу до аспірантури, тобто луцький період життя О. Мосіюка охоплює 1955–1980 рр., що становить близько 38% загальних років його життя, а на початку його депутатської діяльності у квітні 1990 р. – близько 71,5%, тобто на час активної громадсько-політичної діяльності він охоплював основну і нині значну частину його біографії.

Луцький період життя О. Мосіюка можна поділити на кілька етапів. Першим із них був дошкільний, тривалість якого не вказана, проте відповідно до тогочасних особливостей системи освіти Української РСР [24, с. 74, 293] він мав охоплювати 7 років і тривати з 1955 до 1962 р. Другим етапом був шкільний, що передував студентському і з урахуванням навчальних успіхів О. Мосіюка [23, с. 21–22] та можливості навчання у двох старших класах після закінчення 8-го [24, с. 74] мав нараховувати 10 років

і тривати з 1962 по 1972 рр. Третім етапом став студентський, що, за свідченням самого ж О. Мосіюка [23, с. 28], охопив 5 років і тривав з 1972 по 1977 рр. Четвертим етапом був трудовий, який можна поділити на вчительський та науково-технічний підетапи, що загалом тривав приблизно з 1978 по 1980 рр., а його підетапи – півроку перший [23, с. 30] і решту – другий [23, с. 30–31].

Щодо першого етапу, тобто раннього дитинства, докладної інформації практично немає, проте О. Мосіюк подає відомості про сім'ю, в якій він народився. Так, у його спогадах наявна згадка про етнічне походження та особливості родинної атмосфери, в якій властиво мешканцям Волинської області [25, с. 99–101] зберігалися особливості української обрядовості: «Моя сім'я з глибоким українським корінням. Тому у моєму випадку не йдеться про якісь особливі нотації патріотизму з боку батьків. У цьому просто не було потреби. Український дух наповнював будні нашої родини. Для нас було звично жити за національними традиціями і звичаями. Виглядало це настільки природно, що не спонукало до особливих роздумів над цим» [23, с. 23]. Окрім українського етнічного походження, особливістю батьків О. Мосіюка було коріння в різних українських регіонах, що могло бути наслідком переселення до м. Луцька мешканців інших областей [26, с. 117]. Зокрема, йдеться про матір О. Мосіюка: «Східнячка за походженням – народилась в Дніпропетровській області – вона мала щиру українську душу» [23, с. 27]. За соціальним становищем родина Мосіюків була родиною службовців, і також її можна зарахувати до прошарку української інтелігенції м. Луцька: «Мій батько, Микола Маркович Мосіюк, історик за освітою, працював в органах внутрішніх справ на керівній посаді, мав звання полковника міліції <...> Моя мама, Тамара Миронівна, як і всі мами на світі, прагнула передати <...> все найкраще, чим володіла сама. У спадок від неї мені дісталась схильність до точних наук. Понад півжиття мама пропрацювала вчителем математики, тривалий час – заступником директора середньої школи з навчальної частини» [23, с. 23–24, 27]. О. Мосіюк не був єдиною дитиною в родині, а також мав сестру Галину [23, с. 27].

Наступним етапом луцького періоду життя О. Мосіюка став шкільний, який мав соціокультурний, навчальний та спортивний аспекти.

Перший аспект чи не найбільш виразно проявлявся саме в родинному колі. Так, О. Мосіюк захоплювався читанням визначних творів української та зарубіжної художньої літератури, чому сприяла впорядкованість домашньої бібліотеки, характерна і для осель інших представників волинської інтелігенції 1960-х рр. [7, с. 67]: «Ретельно підібрана, з історичним ухилом книгозбірня приваблювала мене. Читати я любив. Особливо класиків. Під абажуром світильника з книгою в руках дуже часто засиджувався аж до пізньої ночі. Особливо захоплювався історичними романами «Святослав» і «Володимир» Семена Скляренка та «Кармалюк» Михайла Старицького. Залюбки читав і європейських класиків в прекрасних перекладах Миколи Лукаша. Особливе враження оригінальністю викладу сюжету справила книга «Декамерон» Джованні Боккаччо. А збірник новел Стефана Цвейга «Зоряні години людства» здійснив, по суті, перелом у моєму юнацькому світогляді. Оповіді про «зоряні часи» окремих історичних особистостей зміцнили мою віру у те, що в житті кожної людини може бути своя зоряна година» [23, с. 25]. Жагу до читання О. Мосіюком художньої літератури можна розглядати як вияв інтересу українських дітей та підлітків 1960–1970-х рр. до читання [24, с. 194]. Також у нього проявилось захоплення читанням літератури з історії України, зокрема в умовах необхідності йти на навчання: «Може вже годі? Тобі ж вранці на заняття. Ні, я дочитаю главу. Я не можу відірватися. Українська історія дуже захоплива. Така інтрига, такі неймовірні пристрасті! ...Любов, війна, мудрість і звитяга одночасно...» [23, с. 18].

Вказаний аспект не вичерпувався стосовно родинного кола лише власним читанням художньої літератури. Значну роль у становленні світогляду О. Мосіюка відіграло спілкування з батьком. У лояльних щодо тогочасного устрою формах воно виявлялося, зокрема, у сприйманні мови батька, зокрема фразеологізмів: «Батько, пам'ятаю, любив приказку: у який ґрунт дерево посадиш, таким воно і виросте. Звичайно, маючи тут на увазі людину. У душі я не зовсім погоджувався з ним» [23, с. 25]. Також батько говорив з О. Мосіюком на історичну тематику: «Батько любив порозмовляти зі мною на історичні теми, але переважно це стосувалось Київської Русі та періоду Козаччини» [23, с. 25].

Окрім лояльного щодо радянського ладу, спілкування між О. Мосіюком та його батьком у шкільні роки мало й прихований опозиційний бік, що було властиво мешканцям Української РСР доби «застою» [27, с. 77] і є прикладом суперечностей між офіційною картиною колективної пам'яті та альтернативними картинками індивідуальної пам'яті [28, с. 115]. Проявом прихованого боку була самоцензура з боку батька, який «<...> завжди уникав будь-яких паралелей із радянською дійсністю» [23, с. 25], що могло бути зумовлено загрозою переслідувань інакодумців, що з кін. 1960-х рр. охопили як Українську РСР загалом [8, с. 22; 29, с. 204–208], так і Волинську область зокрема [6; 7, с. 69–70; 8, с. 22]. О. Мосіюкові вкарбувалася в пам'ять оцінка його батьком книги П. Шелеста «Україно наша радянська», вилученої з відкритого обігу після відставки її автора [30, с. 400–401; 31, с. 334; 32, с. 225]:

«Запам'ятався досить-таки промовистий епізод: приніс він якось додому книжку Петра Юхимовича Шелеста, першого секретаря ЦК Компартії республіки, «Україно наша Радянська», видану у 1970 році. Як історика, його увагу відразу привернули розділи з літопису та самобутності українського народу. Тоді саме з батькових вуст я почув про трактування історії України комуністичним керівником. Позицію Шелеста мій батько повністю поділяв» [23, с. 24].

Проявом приховуваної опозиційності [27, с. 77] батька, що суперечила прийнятим в органах МВС СРСР настановам [31, с. 66, 127] і запам'яталася О. Мосіюку, було збереження примірника названої книги: «Однак свій примірник книги Шелеста батько не викинув. Він обгорнув її палітурку в цупкий сірий папір, з якого у гастрономах продавчині зазвичай крутили пакетики для різних сипучих товарів, та поставив у задній ряд стелажу домашньої бібліотеки» [23, с. 24]. Втім перелік приховуваної літератури охопив і інші переслідунані в 1960–1970-х рр. [29, с. 66–67] видання: «Там же у такий спосіб замасковані зберігалися твори, що офіційно тоді не видавалися і не поширювалися. Серед них, пригадую, і нариси з історії Михайла Грушевського, і повне видання «Кобзаря» Тараса Шевченка із забороненою у радянські часи поемою «Розрита могила», і «Историю запорожских казаков» Дмитра Яворницького <...> Ці книги були надруковані або за кордоном, або ще за часів до більшовицького перевороту в Росії. Батько ніколи не розповідав, як вони потрапили у домашню бібліотеку. Та я і не розпитував про це» [23, с. 24–25]. О. Мосіюк стикнувся також і з іншим проявом приховуваної опозиційності батька, а саме з переслідунаном [33, с. 22–23; 34, с. 90], але достатньо поширеним за доби «застою» [33, с. 23; 34, с. 89] слуханні іноземних радіопередач, т. зв. «голосів» [34, с. 67]: «Окрім розмов про радянську реальність, ще одне батьківське табу стосувалося мене. Часто увечері через прочинені двері спальні доносився до моїх вух характерний свист та шипіння радіоефіру. Це батько налаштував свій транзисторний приймач «Океан», прикриваючи його ковдрою аби не заважати спати сін'ї, на хвилі зарубіжних радіостанцій. Ці «ворожі голоси», як відомо, тоді спеціально забивалися в ефірі технічними глушниками. Мої ж спроби і собі долучитися до прослуховування іноземного радіо батько відразу зупиняв: іди краще книжку почитай!» [23, с. 26]. Як можна бачити, О. Мосіюк стикнувся з кількома формами властивих дисидентському середовищу комунікацій [34, с. 89].

З огляду на вказане вище цікавим питанням є роль його родинного середовища у формуванні подальших політичних переконань О. Мосіюка. Він сам сформулював назване питання у власних мемуарах: «Ніколи виникає думка: а коли, власне, почалось формування мого політичного світогляду? Коли почав займатися реальною політикою?» [23, с. 28]. Не відповівши на нього ствердно стосовно дитячих і шкільних років [23, с. 28], він все ж зазначив: «Але мої переконання, витоки мого українського патріотизму, звісно, виникли не на порожньому місці. Чимало «цеглин» у підмурівок моєї громадянської фортеці, як я вже згадував, було закладено в дитинстві. Тому я безмежно вдячний своїм батькам за їхню непоказну мудрість, за той дух, що зберігався у нашому рідному домі» [23, с. 28].

На формування світогляду О. Мосіюка у шкільні роки вплинула також історична спадщина м. Луцька, що була виявом впливу ландшафтів пам'яті та знакових місць [28, с. 171–175] історичного середовища м. Луцька [26, с. 120–121]: «Оповиті духом таємничих легенд і сивої історії, вікові мури Луцького замку Любарта – резиденції Великого князя Литовського і Великого князя Руського Вітовта – частина мого дитинства і ранньої юності» [23, с. 19].

Прикметним є пояснення обставин відвідування вказаного замку та власних вражень від нього: «Це сакральне місце я часто відвідував, і воно надихало на багато роздумів, допомагало відчутти глибину справжньої великої історії наших предків. Коли шкільні будні надто вже видавалися сірими і нудними, хоч на пару годин, я поринав у цей інший, цікавий і захопливий світ. Похмурі підземелля, зубчасті високі мури твердині із загадковими написами на латині, залишки старого кахелю – усе це сильно збуджувало уяву» [23, с. 20]. Також О. Мосіюк вподобав оглядовий майданчик у замку, звідки можна було бачити Луцьк і околиці зі створеними впродовж 1940–1960-х рр. контрастами між історичною частиною міста, новобудовами та передмістям [26, с. 118–120]: «Найулюбленішим місцем у замку став оглядовий майданчик на самому вершечку В'їзної вежі, куди я стрімко, без зупинки збирався гвинтовими сходами. Подих перехоплювало від краєвидів, що відкривалися на всі чотири сторони. Рукою було ніби подати до білих хмаринок, що летять угорі. А десь внизу – саме місто з його метушнею, з чітко окресленими кварталами будівель, із блискучими банями собору святої Трійці. На північ розкинулося безкрайне волинське полісся, що квітучим килимом сягало голубого плеса Св'язя. На захід і південь від Луцька, по той бік річки Стир, куди бачить око – жовті поля стиглої пшениці» [23, с. 20].

Панорама передмість Луцька справила велике враження на О. Мосіюка: «Десь далеко цей колір ніби зливався із синіми фарбами неба. Я довго вдивлявся у це гармонійне поєднання кольорів природи – синього та жовтого і бачив у далекому серпанку на лінії обрію дивні знаки, що віщували майбутнє...» [23, с. 20].

Окрім соціокультурного, важливим аспектом шкільних років О. Мосіюка був навчальний. Його найближчим до соціокультурного виявом стало навчання в музичній школі в умовах тогочасних освітніх віянь [24, с. 121, 174, 178] та наявності в м. Луцьку закладів музичної освіти [26, с. 119–120], яке, втім, не набуло рис захоплення: «Батькам і викладачам музики так і не вдалось переконати мене в необхідності музичної освіти. Однак школу я все ж закінчив, але достроково і формально. Музикантом не став. Проте користь музична освіта дала» [23, с. 23].

Основним виявом навчального аспекту стало навчання в середній школі № 1 м. Луцька, що стало визначальним в особистісному становленні О. Мосіюка: «Середня школа № 1 – моя перша альма-матер. Улюблені предмети та заняття, стиль мого шкільного життя визначали та формували особливості характеру, закладали фундамент світобачення» [23, с. 21]. Особливістю навчання майбутнього науковця і громадсько-політичного діяча у вказаній школі був високий рівень навчальних досягнень. Це стосувалося, зокрема, математики: «Напрочуд легко давались точні науки. Пам'ятаю, як багато клопотів я завдавав вчительці математики Неонілі Антонівні: заледве вона закінчувала пояснення умови задачі для класу, а я вже тягнув руку догори і показував аркуш з її розв'язанням. Часто вона не знала, як дати мені раду: наперед списком ставила завдання, однак і їх я швидко розв'язував і до кінця уроку відверто нудьгував. Так, це був певний виклик шкільній системі, в рамках якої мені було затісно і нецікаво» [23, с. 21]. Те ж стосувалося і фізики: «Такою ж була моя поведінка і на уроках фізики. Задачі домашнього завдання розв'язував часто в зошиті свого товариша, а не у власному. Але вчитель фізики Лілія Григорівна не переймалась моїми витівками, цінувала мої здібності і постійно делегувала захищати честь школи на міській олімпіаді з фізики. А там я посідав тільки призові місця» [23, с. 21]. Оскільки у наведеному вище фрагменті є згадка про шкільні олімпіади, не можна оминати увагою факт перемоги О. Мосіюка на них: «Справжнім успіхом стала перемога на обласній олімпіаді восьми-класників із фізики. За балами я значно перевершив результати інших учасників. Згодом став призером обласних олімпіад ще й з математики та хімії і був делегований від області для участі в трьох республіканських олімпіадах з усіх точних наук» [23, с. 21–22]. Навчальним успіхам О. Мосіюка сприяла і його самоорганізація: «Бажання вдосконалювати свої знання в галузі, насамперед, фізики усе більше охоплювало мене. Із завзяттям взявся за розв'язування складних креативних завдань, що пропонувалися, зокрема, авторитетним науково-популярним журналом «Квант». Робив це у дещо незвичний спосіб. Улюбленим заняттям було вивчити умову задачі, лягти на диван, вимкнути в кімнаті світло і в цілковитій тиші та темряві розв'язувати її. Заплющивши очі, уявляв собі процес руху, взаємодії фізичних об'єктів, здійснюючи усно математичні розрахунки. У такий спосіб я тренував здатність зосереджуватись, образне мислення і пам'ять. Тоді-то фізик у мені перемиг лірика: я остаточно вирішив зайнятися цією природничою наукою» [23, с. 22]. Разом із тим поглиблене вивчення фізики не спричинило розриву О. Мосіюка з означеними раніше гуманітарними зацікавленнями: «Однак захоплення літературою та історією нікуди не поділось. Воно допомогло, як з'ясувалось пізніше, сформувати мій духовний світ, мої світоглядні принципи» [23, с. 22].

Шкільні роки для О. Мосіюка позначилися і спортивними захопленнями: «Поряд із точними науками найбільшу пристрасть викликав спорт» [23, с. 22]. Як і багато однолітків [24, с. 186], він проводив частину власного дозвілля у спортивних іграх та секціях: «Стало звичкою по закінченню уроків по декілька годин грати у футбол на шкільному спортмайданчику. А ще займався самбо, карате, легкою атлетикою» [23, с. 22]. Також О. Мосіюк проявляв себе у змаганнях, зокрема з популярної на той час [24, с. 186] легкої атлетики: «У складі шкільної команди кілька разів брав участь у міській легкоатлетичній олімпіаді серед школярів на етапі довжиною в тисячу метрів. Це була важка дистанція, бо вимагала, окрім спортивної витривалості, ще й належної сили волі» [23, с. 22–23]. Останні викликали яскраві почуття в майбутнього науковця і політика: «Біль у горлі, відчуття руху на автопілоті, переключення в режим «вольового керування» і рішення, попри відсутність фізичних сил, обійти ще двох суперників на дистанції вдалось здійснити <...> в результаті я в групі лідерів забігу передаю естафетну паличку партнеру <...> Легкоатлетична команда СШ № 1 – серед кращих шкільних команд міста. Моя дистанція 1000 метрів – найдовша серед етапів забігу. Відчуття свого вкладу в командний успіх незабутнє. Це частина моєї історії і характеру» [23, с. 18].

Успіхи в навчанні і спорті були важливими для О. Мосіюка: «Перемоги на олімпіадах із точних наук, системні заняття спортом утверджували моє еґо, призвичаїли мене самостійно ставити перед собою завдання та добиватися їх розв'язання» [23, с. 21]. Обидва види діяльності він вважав важливими: «Дуже наполегливо, з повною самовіддачею міг працювати над улюбленою справою. Це стосувалося як фізики, так і спорту» [23, с. 22]. У свідомості на той час ще учня навчання і спорт були взаємопов'язані: «Я вбачав між ними багато спільного – обов'язковість досягнення конкретного результату» [23, с. 22].

Разом вони виробляли в О. Мосіюка силу волі: «Я завжди відчував драйв від застосування надзусиль, чого б це не стосувалось. Мені подобалось перемагати як конкурентів, так і серйозні труднощі. Усе рутинне ненавидів і намагався ігнорувати» [23, с. 23].

О. Мосіюк під частковим впливом книги Р. Юнга «Яскравіше за тисячу сонць» [23, с. 31] та із врахуванням суспільної популярності фізики [29, с. 429] продовжував її опанування на студентському етапі, випереджаючи навчальну програму: «Ще під час мого навчання в інституті теоретична фізика стала моїм улюбленим предметом. Але біда була у тому, що на той час у виші не знайшлося фахівця, який міг би викладати цей предмет на належному рівні. Це спричинило системний конфлікт з викладачкою. Їй не подобалося, що замість конспектів її лекцій я користувався книжками з курсу Ландау-Ліфшиця та Фейнманівськими лекціями – найавторитетнішими світовими виданнями в галузі теоретичної фізики» [23, с. 31–32]. Це відобразилося й на сприйнятті лекцій: «Іноді доводилося під час лекцій із теоретичної фізики затуляти ватою вуха, щоб ніщо не заважало займатись самоосвітою» [23, с. 32]. Втім вказана обставина не вплинула на його позитивне ставлення до науки та до викладача загальної фізики Г.Є. Давидюка, що залучив тоді ще студента до дослідження властивостей напівпровідникових кристалів [23, с. 30].

Навчальний нонконформізм О. Мосіюка впливав і на політичний, що був суголосний і тогочасним суспільним настроям у ЛДП [5, с. 48–49; 8, с. 21]: «За політичною атмосферою фізико-математичний факультет Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки, в якому я навчався впродовж п'яти років, не вирізнявся ідеологічною цнотливістю щодо радянського устрою та комуністичних міфів. Більше того, студентство відверто глузувало над офіційними ідеологічними догмами» [23, с. 28]. Останній виявлявся і в студентських жартах [27, с. 77]: «Добре запам'ятався епізод як молодь глузилась над викладачем історії КПРС <...> любителем хильнути горілочки. <...> В одній з кімнат ми влаштували йому частування: дістали пляшку горілки з нарочитою і промовистою етикеткою – «Московская», нарізали сала, цибулі, хліба, вареної ковбаси. Однак, висунули вимогу – наллємо горілочку тоді, коли він погодиться приєднатись до тосту: «За вільну соборну Україну!» [23, с. 28–29].

Політичний нонконформізм О. Мосіюка виявився і у відомому йому зі шкільних років та прикладу батька [23, с. 28] слуханні західних радіостанцій зі згадуваними в історіографії [29, с. 67; 33, с. 23; 34, с. 45, 53, 89, 115, 160, 165] назвами: «Проте ці «радіоуроки» усе-таки не минули даремно. Вже у студентську пору я чудово знав, яку закордонну станцію і на якому діапазоні хвиль слухати. Разом із друзями-однокурсниками <...> на модних тоді транзисторних радіоприймачах «ловили» «Німецьку хвилю», Бі-Бі-СІ, «Свободу», «Голос Америки» <...> Ці передачі транслювалися на коротких хвилях, зокрема й українською мовою, і доносили правду громадянам СРСР про радянську дійсність» [23, с. 27].

У студентські роки зберігалось і захоплення О. Мосіюка спортом, але вже важкою атлетикою і з відходом від змагань: «Бажання бути серед інтелектуально найсильніших доповнювалося прагненням бути сильним фізично. Захоплення важкою атлетикою цілком відповідало цій меті. Кілька важких тренувань на тиждень стали нормою. Результати зростали дуже швидко. За рахунок м'язів менш ніж за рік вага зросла із 75 до 82 кг. Поштовх – 140 кг, ривок – 115 кг, станова тяга – 220 кг. До справжніх рекордів було, звичайно, дуже далеко. Для цього необхідно було ставати професіоналом і вживати, як тоді робили всі важкоатлети, анаболіки та інші препарати. Це зовсім не входило в мої плани, бо суперечило бажанню займатись наукою. Тому спорт залишився на все життя як щось більше за хобі, але не частиною моєї кар'єри» [23, с. 32].

Трудовий же етап луцького періоду життя О. Мосіюка почався із вчителювання і закінчився працею в лабораторії ЛДП на запрошення Г.Є. Давидюка [23, с. 30]: «Попрацювавши з півроку вчителем фізики в Луцькій СШ № 9, я <...> погодився займатися наукою. Так розпочалась нова сторінка мого життя» [23, с. 30]. На новому місці роботи він познайомився з низкою відомих тоді і в перспективі фізиків: «Опановуючи навички фізика-експериментатора, я мав можливість спілкуватись з багатьма освіченими і мудрими людьми. Це і Микола Богданюк, в подальшому мій колега по аспірантурі, і Василь Доскач, завдяки якому я прийняв остаточне рішення здобути професію фізика. Саме він познайомив мене з моїм майбутнім керівником дисертаційної роботи, відомим фізиком-теоретиком в галузі напівпровідникової і газової плазми, професором Вадимом Владіміровим» [23, с. 31].

Праця вплинула на вироблення сфери наукових зацікавлень О. Мосіюка: «Завдання поставив перед собою досить амбітне – стати фізиком-теоретиком. Відчував у собі потяг до аналітичних досліджень та математики. Однак для здійснення мрії необхідно було проявити велику наполегливість. Інститутських знань явно бракувало» [23, с. 31]. Вказане прагнення згодом було конкретизоване і виявилось в цілеспрямованому окресленні вже київського періоду життя: «Тим часом на моєму життєвому горизонті вималювалась інша домінанта – стати аспірантом одного з провідних українських академічних

закладів – Інституту фізики Академії Наук УРСР. Усі свої зусилля і час сфокусував на досягненні чергової вершини. Щодня по 4–5 годин працював над вивченням курсу теоретичної фізики за програмою, яка далеко виходила за межі програми педагогічного інституту» [23, с. 32–33].

Висновки. Отже, можна зробити такі висновки. По-перше, луцький період життя О. Мосіюка, охоплюючи 1955–1980 рр., становив навесні 1990 р. більшу і продовжує становити значну частину його біографії. По-друге, означений період життя поділяється на дошкільний, шкільний, студентський та трудовий етапи, причому останній має вчительський та науково-технічний підетапи. По-третє, кожен етап має власну специфіку, проте етапи є пов'язаними між собою. По-четверте, О. Мосіюк народився в родині української інтелігенції м. Луцька, особливістю якої було дводітність, походження батьків із різних українських регіонів, а також їхня тісна пов'язаність із системою органів внутрішніх справ та освіти Української РСР. По-п'яте, дитячі роки О. Мосіюка минули в умовах шанування українських національних традицій та сприятливому для самоосвіти середовищі. По-шосте, важливими для становлення світогляду та характеру О. Мосіюка були шкільні роки, коли він був ознайомлений із виявами приховуваної опозиційності батька, зазнав сприятливого для формування світогляду впливу історичного центру м. Луцька та природи довкола нього, поєднував активну навчальну і спортивну діяльність та окреслив вектор власної наукової кар'єри як фізика. По-сьоме, в студентські роки О. Мосіюк утвердився у власному нонконформізмі, що проявлявся як у виявах пасивного спротиву тогочасному політичному ладу, так і у навчальній діяльності, зокрема у критичному ставленні до рівня викладання фізики в тогочасному Луцькому державному педагогічному інституті. По-восьме, роки трудової діяльності О. Мосіюка були менш насиченими, аніж шкільні та студентські, проте стали періодом підготовки до вступу до аспірантури Інституту фізики АН УРСР, який став завершенням луцького та початком київського періоду біографії громадсько-політичного діяча межі 1980–1990-х рр.

У контексті висновків статті слід вказати на те, що актуальним напрямом подальших досліджень може бути висвітлення пов'язаних із Волиню сторінок біографій інших українських політичних діячів, що є вихідцями з Волинської області, але стали відомими за її межами.

Література:

1. Про відзначення 30-ї річниці незалежності України : Указ Президента України від 21 жовтня 2020 р. № 459/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2020#Text>.
2. Мосіюк Олександр Миколайович. *Салій І. М. Обличчя столиці в долях її керівників*. Київ : Довіра, 2008. С. 257–278.
3. Гончарук Г.І. Народний Рух України : історія : 1989–1996 рр. Видання друге, доповнене. Одеса : Астропринт, 2014. 336 с.
4. Мужилко О. Влада міста Києва (1990–2011 роки). Київ : Бужани, 2011. 146 с.
5. Паска Б.В. Громадсько-політична і наукова діяльність Валентина Мороза : дис... канд. іст. наук : 07.00.01. Івано-Франківськ, 2017. 281 с.
6. Лис С. Волинські інтелігенти в русі опору в 1960-х–1980-х роках (на матеріалах Волинського краєзнавчого музею). *Волинський музей : історія і сучасність : Науковий збірник*. Луцьк, 1999. Вип. II. С. 69–71.
7. Сорока Ю., Шкабко С. Діяльність дисидентів Волині в контексті функціонування опозиційного руху в УРСР (1960–1970-ті рр.). *Гілея : Науковий вісник*. 2013. Вип. 74. С. 67–69.
8. Тиский М.Г. Народний рух України : становлення Волинської регіональної організації. Луцьк : Твердиня, 2009. 212 с.
9. Малиновський В.Я. Становлення і діяльність Народного Руху в Рожищенському районі. Луцьк : Ініціал, 2016. 224 с.
10. Малиновський В.Я. Становлення і розвиток місцевого самоврядування на Волині (1990–2010 рр.). Луцьк : Ініціал, 2013. 350 с.
11. Бортніков В.І., Пархом'юк А.І. Нариси історії органів державної влади та місцевого самоврядування на Волині (1944–2009 рр.). Луцьк, 2009. 384 с.
12. Бортнікова А.В. Місцеве самоврядування на Волині : суспільно-політичні традиції і сучасний процес децентралізації : дис... д-ра політ. наук : 23.00.02. Луцьк, 2018. 495 с.
13. Мельник В.В. Розвиток політичного процесу в Україні (на прикладі Волинської області) : дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Луцьк, 2017. 210 с.
14. Бойко О.Д. Україна в 1985–1991 рр. : основні тенденції суспільно-політичного розвитку. Київ : ІПіЕНД, 2002. 306 с.
15. З історії самоврядування та демократії в Києві (від княжої доби до нашого часу). Київ, 2000. 248 с.
16. Сорокін А. Документи фонду 1697 Державного архіву міста Києва як джерело з історії українсько-литовських зв'язків у 1990–1991 рр. *Етнічна історія народів Європи*. 2018. Вип. 56. С. 133–137.
17. Сорокін А. Дві наради серпня 1991 р. : невідома сторінка історії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання. *Шевченківська весна – 2017 : історія : матеріали XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, 2017. С. 136–138.
18. Сорокін А. Рішення президії Київміськради XXI скликання та додатки до них як джерело з історії герба м. Києва. *Шевченківська весна – 2019 : історія : матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, 2019. С. 45–47.

19. Сорокін А. Відображення в документах президії Київміськради XXI скликання у складі фонду 1697 Державного архіву м. Києва історії єврейської діаспори в Україні. *Дні науки – 2019 : історія : матеріали XIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, 2019. С. 44–47.
20. Мосіюк Олександр Миколайович. *Обличчя столиці в долях її керівників*. Київ : Видавництво «Довіра», 2008. С. 260–278.
21. Сорокін А. Діяльність Київської міської та районних в місті Києві Рад народних депутатів XXI скликання у працях І. Салія. *Другі киевознавчі читання : історія та етнокультурна. До 100-річчя Української революції 1917–1921 рр.* Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29 березня 2017 р. Київ : «Фоліант», 2017. С. 456–461.
22. У Києві презентували книгу про підняття синьо-жовтого прапора в 1990 році. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2018/08/23/152823/>.
23. Мосіюк О.М. День прапора. Київ : «К. І. С.», 2018. 192 с.
24. Богатирчук К.О. Повсякденне життя дітей і підлітків шкільного віку в Українській РСР (друга половина 60-х–перша половина 80-х р. XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2017. 332 с.
25. Михальчук О. «Нова обрядовість» на Волині в 1960–80-х роках. *Етнічна історія народів Європи*. 2008. Вип. 26. С. 97–102.
26. Хлібовська Г. Луцьк радянський: соціокультурний простір. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Історичні науки*. 2014. № 7. С. 116–122.
27. Малярчук О. Громадська активність в Українській РСР у другій половині XX ст. : форми протесту політичній системі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : історичні науки*. Луцьк, 2015. Вип. 7 (308). С. 73–78.
28. Киридон А. Гетеротопії пам'яті : Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2016. 320 с.
29. Русначенко А. Нариси новітньої історії України. Книга 4. Київ : Видавець Олег Філюк, 2017. 539 с.
30. Шаповал Ю. Петро Шелест : життя та політична доля. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*. 2008. Вип. 40. С. 386–408.
31. Бажан О. Петро Шелест : вигнання з політичного Олімпу. *Історія України : маловідомі імена, події, факти*. 2010. Вип. 36. С. 327–340.
32. Бажан О. Володимир Щербицький та дисиденти (за документами КДБ та ЦК КП України). *З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ*. 2018. № 2 (50). С. 222–239.
33. Каганов Ю.О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991) : українська версія : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Миколаїв, 2019. 43 с.
34. Мельникова О.С. Особливості дисидентських комунікацій в Україні 1960 – початку 1990 рр. : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01. Дніпро, 2018. 398 с.